

Aqil
CAMAL

"Türküstan"
Media Qrupunun
rəhbəri

Novruz bayramı əslində bütün bəşəriyyətin bayramıdır. Yer üzündə elə bir xalq, elə bir insan ola bilməz ki, təbiətin bu "Nazlı Sultanı"nın gəlişinə sevinməsin, onu coşqu ilə qarşılamasın. Baharın gəlişi də təbii bir proses olduğundan o bütün bəşəriyyətə aiddir. BMT Baş Məclisinin 64-cü sessiyasının qəbul etdiyi qərara uyğun olaraq, martın 21-i "Novruz bəyənəkəli günü" kimi təsdiq edilib. Azərbaycanın təşəbbüsü ilə hazırlanmış qətnamə layihəsinə Türkiyə, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Tacikistan, Türkmənistan, Əfqanıstan, İran, Albaniya, Hindistan və Makedoniya da qoşulub.

Fəqət, Baharın gəlişini onu bayram şəklində salmaq, bayram kimi qeyd etmək mütləq şəkildə hər hansı bir xalqın adı ilə bağlıdır.

Türkoq alim Aydın Mədətoğlu Bahar bayramı ilə bağlı tarixə belli ilk yazılı mənbənin 5000 il bundan öncə yaşamış Kəngərlərə - Şumerlərə aid olduğunu bildirir. Onun sözlərinə görə, Şumerlərin Orta Asiyadan gəldiyi və dillərinin də türk dili ilə eyni dil qrupuna aid olduğu artıq şumerşünasların demək olar ki, hamısı tərəfindən qəbul olunub: "Şumerlərin dini inancları kimi onların bayramları da türk mifologiyasındakı bayramlar arasında bənzərliklər vardır. Həm Şumerlərin və həm də Türklərin mifologiyasındakı bayramların ən önəmlisi Bahar bayramıdır. "Novruz" sözü çox sonralar yaranmış bir fars kəlməsi olsa da, onun varlığı, bütün xüsusiyyətləri və xalq içərisində bir adət-ənənəyə çevrilməsi farslardan çox-çox əvvəllərə aiddir. A.Mədətoğlu deyir ki, tarixə belli ilk yazılı mənbə olan Şumer yazılarında "Yenidən Doğuş", "Yeni Gün", "Novruz" Bayramı, xüsusilə onun dəqiq tarixi günü də Türklərin adı ilə bağlıdır: "Belə ki, ilk dəfə olaraq, Türk hökmdarı Səlcuqlu Məlik Şah "Cəlalî təqvimini"ni tərtib etdirərək dörd ildən bir ilin 366 gün olduğunu və Novruz Bayramının sabit gündə Həməl bürcünün əvvəlində olmasını elmi, qanuni və dəyişməz şəkli salmışdır. Bu ənənə Oğuzlarda, Hunlarda, Altaylarda, Göytürklərdə və bütün Türk xalqlarının mifologiyasında da öz əksini tapmışdır. Belə ki, məşhur "Oğuz xan" dastanı, Rəşidəddinin "Cami-üt-təvarix", ünlü Türk alimi Əbülqazi Bahadır Xanın "Şəcərəyi-Türk" və s. əsərlərində bu Bayram "Oğuz Xan Günü", "Böyük Düyün", "Böyük Şənlik", "Yeni Gün", "Ayızit Bayramı", "Ərgənəkön Bayramı", "Yaradılış Günü", "Yenidən Doğuş" kimi qeyd edilmiş, sonradan farslar bunu öz dillərinə tərcümə edərək "Novruz" adlandırmışlar".

Bu Bayramın bugünkü Türk toplumlarında da eyni gündə 20-21 Martda keçirilməsi onun Türk milli Bayramı olduğunu bir daha təsdiq edir. Bu Bayram bütün Türk toplumlarında, həmçinin Türklərin qurduğu bütün dövlətlərdə bayram kimi qeyd edilmişdir.

Türklərin folklorunda klassik və müasir yazarların bədii əsərlərində, əfsanə və miflərində, məişətinə bu Novruz bayramı dərin iz buraxmışdır.

Bəs türk xalqları Novruzunu necə qeyd edirlər? Türkmənistan

Türkmənistanda bayramdan beş-altı gün öncə, evlərin təmizlənməsi başlanır. Türkmən çörəyi, plovu və müxtəlif şimiyyatlar hazırlanır. Səməni Novruzun xüsusi yeməyi sayılır. Bir neçə ailə bir araya gəlib, böyük bir qazanda buğda, un və şəkərdən səməni bişirirlər. Bayrama bir gün qalmış bişirilən bu yemək 21 martda süfrələri bəzəyir.

Türkmən bir həmkarım Novruzun 1922-ci ildə Türkmənistanın rəsmi bayramları sırasına daxil olduğunu söyləyir. Bu bayram iki gün, yəni martın 21-i və 22-sində keçirilir. Türkmənlər həm də mart ayını Novruz adlandırırlar. Türkmənlərə görə süfrə həmin gün dopdolu olmalı, bu ərəfədə insanlar bir-birinə qonaq getməlidirlər. Deyilənə görə, qonağa nə qədər çox kişmiş, qoz, konfet, nabat verilsə, həmin evdə də bir o qədər bolluq olar. Burada bayramın simvo-

geyinir, küsülülər barışırlar. İndinin özündə Bişkek şəhərinin mərkəzi meydanı "Alatoo" və digər rayon mərkəzlərində səhnəciklər təşkil olunur. Cıdır meydanlarında at yarışları keçirilir. İnsanlar ənənəvi şerq xörəyi sayılan plova da qonaq olurlar.

göre ilin necə keçəcəyi müəyyənləşdirilir. Novruzda S hərfi ilə başlayan yeddi təam yemək məsləhət görülür.

Qazaxıstan

Qazaxlar Novruzunu Nauruz adlandırırlar. Bu söz yazın doğulması mə-

tərif edən qalib gəlir.

Qazaxlar da tonqal üzərindən atlanırlar. Qazaxıstanda Novruz Bayramı rəsmi olaraq 2001-ci ildən qeyd olunur.

Özbəkistan

Türksoylu xalqlarda Novruz, Yeni Gün, Ergenekon bayramı

lu Novruz baba və gənc Bahargül hesab olunur. Onlar səhərdən ağ mərməli Aşqabadı qarışbaqarış gəzərək şəhər əhli və qonaqları salamlayırlar.

Qırğızıstan

Qırğızıstanda Novruzda tonqal qalamırlar, amma evin, həyətin odla pak edilməsi adəti var. Qırğızlar bunu qədim türk şamanlarından qalma adət hesab edirlər. Onlar "A-

Türklər belə hesab edirlər ki, martın gəlişi ilə qış qurtarır. Qaziantep və onun ətrafındakı ərazilərdə martın 22-si "Novruz sultan" adlandırılır. Mərkəzi Anadoluda Novruz Bayramı "mart doqquzu" kimi də tanınır. Anadoluda keçirilən digər mərasimlərə ağacları mart günəşinin şüalarından qorumaq üçün onlara parçaların (mart lenti) sarınmasını misal çəkə bilərik. Bu, xüsusən də Giresun şəhəri üçün xarakterikdir. Tekirdağda Novruz soyuq günlərin bitməsi və yazın gəlməsi hesab olunur və "Novruz şənliyi" adı altında qeyd olunur. İzmir, Uşaq, Sivas və Şebinkarahisarda ənənələr eyni olaraq qalır. Mart ayı yeni ilin başlanğıcı hesab olunduğu üçün onun ilk 12 gününə görə ilin necə keçəcəyi müəyyənləşdirilir. Novruzda S hərfi ilə başlayan yeddi təam yemək məsləhət görülür

Türkiyə

las-alas, hər bələdan xilas" – deməklə, öz həyətlərini atəşlə pis ruhlardan təmizləyirlər. Darı yarmasından "Nouruz köcö" adlı bayram yeməyi hazırlanır. Qırğız süfrəsində məxsusi olaraq Novruzda quzu ətindən və ərیشəyə oxşar un memulatından hazırlanmış beşbarmaq da olur. Bu şimiyyat əllə yeyildiyi üçün belə adlanır.

Qırğızlar da mart ayını Novruz adlandırırlar. Vaxtilə həmin gün doğulan oğlanlara adətə görə Novruz-bay, qızlara isə Novruz və ya Novruz-gül adı verildirdi. Əgər bu gün qar yağarsa, yaxşı əlamət hesab olunardı. Təsədüfi deyil ki, qırğız əfsanələrində qız gözəlliyini Novruzda yağın qarla müqayisə edirlər. İnsanlar mənzillərini qaydaya salır, təzə paltarlar

kojedir. O həyatın 7 elementini simvolizə edir. Bunlara ət, su, duz, yağ, un, taxıl və süd daxildir. İncipientlərsə öz növbəsində şadlıq, uğur, müdriklilik, sağlamlıq, firavanlıq, sürət, artım və ilahi mühafizə anlamı daşıyır. Ağsaqqalın qarşısına nauruz-koje olan 7 piyalə qoyulmalı, hər kəs 7 evə qonaq getməli və öz evinə 7 nəfəri dəvət etməlidir. Qazaxlar bir-birlərini "köktem tudı" (yazın doğulması deməkdir) deyərək təbrik edir. "Novruz köcö", Novruz şorbası və ya "lapa" adlı yeməklər bişirilib qonşulara paylanır.

Axşama yaxınsa akınların (aşıqların) dombra alətinin müşayiətilə dəyişməsi – altıs başlayır. Bu, səhərə kimi davam edir. Xeyri daha çox

caqlamaq və danışmağa başlamazdan əvvəl üç qaşiq bal yemək ən əski adətlərdəndir. Bölgələrdə təsərrüfatda çalışan yaşlı insanlar əlini yağa batırıb öküzlərin buyruzunu yağlayır ki, yeni il bərəkətli olsun.

Süfrədə mütləq şurpa (ət bulyonunda bişirilən tərəvəzlər), plov və samsa (göyertili bişmişlər) olmalıdır. Sumalakın adını xüsusi olaraq qeyd etməliyik.

Burada Novruzla əlaqədar olaraq buzboşu və ya kupkari adlı ənənəvi oyunlar da keçirilir. Ata minmiş igidlər bir-birinin elindən yəhərlərindəki qoyun və ya keçini almağa çalışırlar.

Müxtəlif türk ləhcələrində Novruz təbrikləri

Nevruz bayramınız kutlu olsun! (Türkiyə türkcəsi)

Nauruz kutlu bolsın! (Qazax türkcəsi)

Nouruz meyramızız kutlu bolsun! (Qırğız türkcəsi)

Novruz bayramınız mübarek bolsun! (Özbək türkcəsi)

Novruz bayramınız qutlu olsun! (Türkmən türkcəsi)

Navruz meyramızız mübarek bolsun! (Uyğur türkcəsi)

Novruz bayramınızı təbrik item! (Tatar türkcəsi)